

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra germanistiky
Oponentský posudek diplomové práce

Název práce: **Das Bild von Tod, Sterben und Trauer in der neuzeitlichen deutschsprachigen Literatur für Kinder und Jugendliche am Beispiel ausgewählter Bilderbücher**

Autorka práce: **Bc. Kateřina Vorlová**

Datum odevzdání: **2023**

Celková charakteristika práce

Práce Kateřiny Vorlové se zaměřuje na oblast literární vědy, konkrétně na téma smrti, které zasahuje do širšího kontextu dalších společenskovedních oborů, jako je např. filozofie, religionistika, historie. Středobodem práce je žánr obrázkové knihy (bilderbuch). Práce se zaměřuje na představení celé škály děl, která jsou dle diplomantky primárně určena dětským čtenářům. Kritériem pro jejich výběr i rozdělení se stala obsahová linie a celkový obraz smrti.

Diplomová práce Kateřiny Vorlové je sepsána v německém jazyce. Má standardní členění, obsahuje úvod, 5 kapitol, shrnutí v německém jazyce (v českém jazyce nazváno jako závěr), seznam literatury a přílohy. Práce má celkem 74 stran textu včetně zdrojů (strana 9-75, 86-94) a 10 stran příloh (strana 76-85).

Komentáře k jednotlivým částem práce

Úvodní teoretické kapitoly diplomantka nazvala „**Tod, Sterben, Trauer als Thema**“ (kapitola č. 1) a „**Jenseitsvorstellungen in den Weltreligionen**“ (kapitola č. 2). Již samotný název kapitol vypovídá o širokém záběru, do něhož je téma smrti začleněno. Z první kapitoly vyjímám např. podkapitulu „Geschichte des Todes“ či „Literatur und Tod“. Druhá podkapitola „Jenseitsvorstellungen in den Weltreligionen“ je pak věnována smrti a představám o zásvětí v židovství, křesťanství, islámu, hinduismu a buddhismu. Komplexní pojetí zkoumané problematiky si pochopitelně si v této části vyžádalo přehledový charakter textu. Např. dějinám daného tématu v literatuře pro děti a mládež je podkapitole 1.5 (strana 23-31) věnován pouze jeden odstavec na straně 26 a dále na necelých stranách 29-31. Tento popis lze označit jako komprimovaný a bylo by vhodné propojit jej např. odkazem na další zpracování tématu smrti v kapitole 3.3, která je zaměřena na cílový žánr obrázkové knížky.

- Na tomto místě je nutné vytknout formu citací jednotlivých děl, kdy autorka velmi často zůstává pouze u jmenování titulu a roku vydání. Je pravdou, že se zde jedná o tituly, které jsou pouze zmíněny a kterým není následně věnován žádný prostor (tímto způsobem je uvedeno např. osm děl v prvním odstavci na straně 20), avšak absence autora činí poněkud obtížným vyhledávání titulů i v seznamu primárních zdrojů.

Kapitoly věnované fenoménu bilderbuch

Komplexnost je charakteristickým rysem rovněž kapitoly nazvané „**Bilderbuch**“ (kapitola č. 3), do níž autorka zařazuje podkapitoly věnovanou čtenářství, dále podkapitoly s popisem základních znaků obrázkových knížek. Poté se soustředí na náčrt dějin tohoto literárního a zároveň výtvarného fenoménu, a nakonec i na téma smrti.

- Je např. otázkou, zda se bylo nutné věnovat dějinám obrázkových knížek již od díla *Orbis pictus* Jana Amose Komenského až do současnosti, neb jim byly věnovány pouze dvě strany, a nezůstat u současných vývojových tendencí analyzovaného žánru, do něhož spadají zkoumané knihy.

Podkapitola 3.4 s názvem „Das Thema Tod in der Bilderbuchliteratur für Kinder“ je možné popsat jako překlenutí k následující části diplomové práce věnované představení konkrétních děl. Nutno podotknout, že tato podkapitola (strana 39-40) pojednává pouze o knihách s tématem 2. světové války a holokaustu.

- Příklady děl diplomantka uvádí s rokem vydání bez uvedení autora, přičemž některé tituly tentokrát bohužel nejsou uvedeny v seznamu primární literatury, což je pochybení závažnějšího charakteru. Jako příklad uvádím *Die Nummer auf dem Arm meines Großvaters* od Davida A. Adlera, *Das Kind im Koffer. Eine Geschichte aus dem KZ Buchenwald* od Ilse Burfeindové (autorky textu) a Sylvie Hebischové (autorky ilustrací), *Judith und Lisa* od Elisabeth Reutherové a *Rosa Weiss* od Roberta Innocentiho.

Následující kapitoly jsou věnovány představení a analýze konkrétních titulů. Kapitola nazvaná „**Vorstellung von ausgewählten Bilderbüchern für Kinder und Jugendliche**“ (kapitola č. 4) je koncipována podle jednotlivých subžánrů (4.1. „Realistische Bilderbücher“, 4.2 „Fantastische Bilderbücher“, 4.3 „Tierbücher“) a vychází z obsahové roviny. Přináší chválihodně bohatou škálu celkem devatenácti děl a nutně zůstává na popisné rovině.

- Pokud se diplomatka popisu děl věnuje podrobněji, tak v textu práce uvádí pouze titul a ostatní bibliografické údaje (včetně autora) v poznámce pod čarou. Pokud je cílené dílo pouze zmíněno či začleněno do jednotlivé skupiny, pak se v citaci děl někdy objevují analogické chyby, které byly zmíněny již v komentářích k předchozím kapitolám. Další chybou je datace vydání obrázkové knížky *Mein Opa ist alt, und ich hab ihn sehr lieb* od Wolfa Harrantha a Christiny Oppermann-Dimowové, která poprvé vyšla v roce 1981 a nikoliv 1991. Lze se domnívat, že exemplář z roku 1991 byl patně vydáním, s ním K. Vorlová pracovala.¹
- K. Vorlová místy zařazuje představované obrázkové knihy do kontextu dalších děl, které však žánrově neupřesňuje. Příkladem je téma atomového útoku na Hirošimu (str. 45), kdy jedním dechem jmenuje román *Sadako will leben* od Karla Brucknera a obrázkové knížky *Sadako und die tausend Papierkraniche* od Eleanor Coerrové a *Sadakos Kraniche* od Judith Loskeové. Všechny tři publikace jsou citovány dle harvardského systému a nejsou uvedeny v seznamu literatury. Dalším příkladem analogického, chválihodného, avšak formálně nedotaženého zařazení představovaných titulů je obrázková knížka *Mia, was ist ein Trip?* od Reginy Schindlerové a Sity Juckerové a románu *Wir Kinder vom Bahnhof ZOO* od Christiane F. (str. 46).

Kapitola nazvaná „**Detailanalyse – Vergleich, Aufteilung nach Inhalt**“ (kapitola č. 5) je završením diplomantčina zkoumání. K. Vorlová se zde vrací k podnětům a poznatkům vyplývajícím z první kapitoly a vybraná díla popisuje podrobněji, tentokrát z pohledu religiozity, filozofie, postojů ke smrti a k úmrtím

¹ Srov. <https://portal.dnb.de/opac.htm?method=simpleSearch&cqlMode=true&query=idn%3D810536633>.

uskupeným dle toho, jak se více či méně dotýkají hlavních postav (podkapitoly věnované úmrtím v rodině, smrti přátel či smrti zvířat). Pozornost je dále věnována tematice smrti v čase Vánoc a v neposlední řadě smrti a válce).

- Uvítala bych, kdyby si diplomantka zvolila při řešení práce v každé skupině děl jeden titul, kterému by se věnovala podrobněji. Popis ilustrací je oddělen od popisu jazyka, ačkoliv je z předchozích kapitol zřejmá diplomantčina znalost věci – totiž fakt, že obrazová knížka vzniká ze syntézy obou narativů a vytváří tak jeden vypravěčský intermodální celek.
- V diplomové práci mi tak chybí zařazení příkladů ilustrací, které by postřehy Kateřiny Vorlové dokládaly. Za žádoucí bych považovala jejich zařazení jak do čtvrté i páté kapitoly, neb by jistě iniciovaly i hlubší zamyšlení diplomantky nad způsobem vyprávění obrazu a slova. Relevantní by byla např. reflexe nad strukturou modu jako způsobu vyprávění. Otevírá se tak otázka, která v práci není zmíněna, a sice kdy je ilustrace součástí textu (záměna ilustrace by v takovém případě iniciovala posun či změnu významu psaného slova) a kdy je pouze jeho doplněním (jako v případě uměleckonaučné literatury). Postrádám tedy hlubší interpretaci, která by se soustředila nejen na téma, ale i prostředky, kterými je téma vyjádřeno. Mám na mysli např. hru s metaforou (smrt a stín v díle Michaela Endeho a Friedricha Hechelmana *Ophelias Schattentheater*) nebo upozornění na antropomorfní prvky v příbězích se zvířecími hrdiny. Jako sporné spatřuji zařazení obrázkové knížky Petera Schössowa *Gehört das so??!: Die Geschichte von Elvis* do skupiny realistických knížek, a to z toho důvodu, že uhynulý kanárek byl reálnou, tedy skutečnou bytostí. Holčičku, které uhynulý kanárek patřil, v podstatě utěší, že spolu s ní (dle popisu diplomantky) truchlí tři lidské, dvě zvířecí a jedna pohádková postava, (pravděpodobně víla). Zařazení mezi čistě realistická díla je tedy sporné. Jedná se o jednodimenzionální příběh odehrávající se v realitě, do něhož jsou vtaženy fantazijní motivy a který je postaven na specifické komunikaci a vidění světa dětskýma očima.

Závěry práce jsou zakomponovány do shrnutí a tvoří je odpovědi na výzkumnické otázky.

- Lze se domnívat, že odpovědi na výzkumnické otázky, které bylo možné do jisté míry předpokládat, by bylo nosné obohatit o tyto odpovědi právě postřehy z oblasti literární vědy. Na práci si cením zejména komplexního pohledu diplomantky.

Diplomovou práci doplňuje celkem 10 stran příloh, které jsou nestandardně zařazeny již před přílohami, a kde jsou stránky atypicky číslovány shodně s textem práce. Přinášejí miniportréty autorů doplněné fotografiemi a titulní stránky devatenácti klíčových knih, na něž se diplomantka ve své práci soustředila. Přílohy nejsou opatřeny zdroji.

Práce obsahuje bohatý seznam primární literatury, která zdaleka není vymezena pouze literaturou pro děti a mládež, což zadané téma značně rozšiřuje. V obsáhlém seznamu sekundárních pramenů se objevuje řada cenných zdrojů. Na druhou stranu by bylo možné – vzhledem k tématu práce – rozšířit tyto prameny o některé publikace týkající se tématu smrti a literatury pro děti a mládež a poté i tématu smrti v současné podobě cíleného žánru. Hovořím o monografiích *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež* od Mileny Šubrtové z roku 2007 a o publikaci *Sterben, Tod und Trauer im Bilderbuch seit 1945* od Margarete Hoppové z roku 2015.

Celkové hodnocení

Posluchačka dostala vymezení obsahu i cílů práce – totiž klasifikaci vybraných titulů dle obsahu a vylíčení celkového obrazu smrti. Široce pojaté téma neumožnilo jít do hloubky a naopak umožnilo více

se věnovat doprovodným tématům. I přes výše zmíněná slabší místa, za něž považuji zejména místy nestandardní způsob uvádění titulů zkoumaných děl a absenci příkladů ilustrací, práce vzbuzuje celkově velmi dobrý dojem. Je logicky strukturovaná a vykazuje velmi dobrou úroveň i po stránce jazykového a stylistického vypracování.

Diplomovou práci Kateřiny Vorlové *Das Bild von Tod, Sterben und Trauer in der neuzeitlichen deutschsprachigen Literatur für Kinder und Jugendliche am Beispiel ausgewählter Bilderbücher* doporučuji k obhajobě.

Otázky a náměty k diskusi u obhajoby

- Ve své práci zmiňujete obrázkovou knížku s titulem *Das Kind im Koffer. Eine Geschichte aus dem KZ Buchenwald* od Ilse Burfeindové a Sylvie Hebischové. Autorky se inspirovaly německým – ve své době poměrně konfliktně přijatým – románem, který byl i zfilmován. Dokážete najít, který román to byl, příp. jak se jmenuje jeho filmové zpracování?
- Která z představených knížek Vás nejvíce oslovila a proč?

V Odoleně Vodě, 04. 05.2023

PhDr. Tamara Bučková, Ph.D.